

Prof. dr hab. Jadwiga Glumińska-Pawlic
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Śląski w Katowicach

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej Pani mgr **Anny Derdak**
**pt. „Nowe obowiązki informacyjne podatników jako
przesłanka jakości systemu podatkowego”**
przygotowanej na Wydziale Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego
pod kierunkiem prof. UW dr. hab. Elżbiety Chojnej-Duch

Warszawa 2023 r., 250 stron maszynopisu.

W wykonaniu Uchwały Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 18 maja 2020 roku o powierzeniu mi funkcji recenzenta w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora nauk prawnych Pani mgr Annie Derdak, niniejszym przedstawiam opinię zawierającą odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania:

- czy rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie ważnego problemu naukowego;
- czy Autorka prezentuje wiedzę teoretyczną na poziomie pozwalającym na samodzielne prowadzenie pracy naukowej w dyscyplinie nauki prawne.

I. Uwagi ogólne.

Recenzowana praca doktorska jest opracowaniem obejmującym 250 stron maszynopisu (wraz z wykazami literatury, orzecznictwa, źródeł prawa oraz wykazem tabel i wykresów, a także krótkim streszczeniem w języku angielskim). W tekście zasadniczym, który liczy 222 strony Autorka przywołała 675 przypisów odsyłających do źródeł (w tym poglądów doktryny, orzeczeń i aktów prawnych) jak również komentujących i rozszerzających treści zasadnicze.

Na potrzeby niniejszej recenzji zastosowane zostały następujące kryteria i elementy oceny:

- trafność wyboru obszaru, przedmiotu badań i tematu rozprawy,
- oryginalność tez naukowych, złożoność celów badawczych, struktura rozprawy,
- przydatność praktyczna rozprawy,
- stopień realizacji założeń badawczych,
- skala uwag metodycznych i formalnych,
- konkluzja końcowa.

Zapewniam, że przy formułowaniu ocen stosowałam wyłącznie kryteria obiektywne, oparte na mojej najlepszej wiedzy i doświadczeniu.

II. Ocena pracy przedłożonej do recenzji

Wybór tematu rozprawy doktorskiej jest cenny przede wszystkim z teoretycznego, ale także i praktycznego punktu widzenia, ponieważ wykorzystanie przez Krajową Administrację Skarbową nowych technologii (m.in. sztucznej inteligencji) ma w przyszłości odegrać istotną rolę w kształtowaniu sprawnego systemu podatkowego oraz zapewnić zobowiązany nowoczesne i przyjazne wykonywanie swoich obowiązków podatkowych, a organom efektywny pobór danin publicznych. Powstaje jednak pytanie czy nakładanie na podatników kolejnych, nowych obowiązków informacyjnych faktycznie ulepszy polski system podatkowy, biorąc pod uwagę coraz większą automatyzację i zwiększającą się liczbę danych, z których może nie wynikać. Jest rzeczą oczywistą, że proces zmian w prawie podatkowym w znacznym zakresie wykorzystuje technologie cyfrowe i aktualnie niemożliwe jest prowadzenie skutecznej i nowoczesnej administracji podatkowej bez oparcia się na technologiach cyfrowych i systemach informatycznych. Jednakże wynikający ze zmian w prawie podatkowym wzrost obowiązków ciążących na podatnikach oraz zwiększenie uprawnień aparatu fiskalnego niesie ze sobą wiele potencjalnie negatywnych następstw. Rozwiązania efektywne fiskalnie wiążą się najczęściej z głęboką ingerencją w prawa podatnika. Tak też jest w analizowanych przez Doktorantkę przypadkach. Nakładanie na podatników kolejnych obowiązków informacyjnych powoduje zmianę ról w zakresie realizacji funkcji fiskalnej i jej kontroli, ponieważ obowiązki zbierania i przygotowywania informacji zostały przeniesione z organów podatkowych na podatników. Pociąga to za sobą zwiększenie kosztów i odpowiedzialności za jakość przekazywanych danych, co utrudnia prowadzenie działalności gospodarczej, zwłaszcza przedsiębiorcom z sektora małych i średnich podmiotów. Zgodzić należy się

z Autorką dysertacji, że dla administracji podatkowej wartość analityczną może mieć jedynie rzetelnie wykonany obowiązek informacyjny. Natomiast rzeczą najbardziej istotną jest właściwe wykorzystanie danych zebranych przez organy Krajowej Administracji Skarbowej, które powinny stanowić nowoczesną i przyjazną dla podatników i przedsiębiorców administrację, sprawnie pobierającą daniny publiczne i jednocześnie dbającą o bezpieczeństwo finansowe państwa. Trudno jednak na tym etapie jeszcze ocenić, czy efektywna wymiana informacji pozyskanych poprzez szersze wykorzystanie systemów informatycznych doprowadzi do zmniejszenia liczby kontroli na rzecz kontroli skuteczniejszych, przeprowadzanych na podstawie uprzednio dokonanej analizy ryzyka, pozwalającej określić gdzie występują największe nieprawidłowości. Powstaje zatem pytanie czy funkcjonowanie KAS faktycznie pozwoli na uniknięcie podejmowania działań uciążliwych dla podatników i przedsiębiorców. Jest ono o tyle zasadne, że przy znacznej ingerencji organów w działalność podatników i rozszerzaniu obowiązków sprawozdawczych, nowelizacje przepisów podatkowych nie przewidują w zasadzie żadnych nowych, istotnych instrumentów ochrony interesów podatników.

Poruszane w pracy zagadnienia są niezwykle istotne i aktualne, zwłaszcza ze względu na to, że kształt, formy i zasady funkcjonowania organów podatkowych mają znaczenie nie tylko dla całego systemu budżetowego państwa poprzez zapewnienie mu wpływów, ale także dla ochrony interesów podatników, których podatki obciążają. Ważne w tym kontekście są relacje organów z podatnikami, które – przynajmniej w naszym kraju – nie należą do partnerskich. Zbudowanie relacji na fundamentach współpracy, zaufania i bieżącej komunikacji nie jest w Polsce łatwe, biorąc pod uwagę z jednej strony niski stan świadomości podatkowej naszego społeczeństwa, a z drugiej strony naszą mentalność i moralność podatkową. Nie sprzyja temu również brak stabilizacji w prawie podatkowym, a ciągle zmiany przepisów, często na zasadzie „prób i błędów”, nie prowadzą do niczego dobrego. Zmiany te to najczęściej sztuczne protezy, które powodują wypaczenie dotychczasowych, nawet dobrych rozwiązań. Tworząc prawo podatkowe polski ustawodawca powinien zawsze zważać, że ma ono charakter restrykcyjny, zaś podatnik, który norm prawnych nie rozumie, bądź nie może ich zrealizować, bo nie ma ani umiejętności, ani stosownych urządzeń i pracowników, którzy potrafią je obsługiwać, ani wreszcie zdolności płatniczej, będzie niechętnie realizował nałożone na niego obowiązki. To wszystko powoduje, że podatnik traci zaufanie do państwa i prawa i narasta w nim opór podatkowy, a praktyka dowodzi, że

polski podatnik mimo ustawowych gwarancji często nie znajduje ochrony swoich praw w toku czynności sprawdzających czy postępowania podatkowego, a jego interesy zostają naruszone w przedłużających się postępowaniach, na dodatek zakończonych dla niego niekorzystnymi rozstrzygnięciami, czasami nawet niezgodnymi z prawem.

Recenzowana praca w wielu aspektach jest dziełem bardzo interesującym, a nawet nowatorskim. Temat, forma, treść i zakres rozważanej problematyki, a także przyjęta metodologia i sformułowane wnioski zasługują na bardzo wysoką ocenę. Autorka przedstawiła pracę oryginalną pod względem koncepcji merytorycznej. Podzielić należy wątpliwości pani mgr Anny Derdak czy nakładanie na podatników kolejnych obowiązków informacyjnych zapewni właściwe i skuteczne udoskonalenie systemu podatkowego, czy są one zgodne z prawem i czy wykorzystanie automatyzacji i najnowocześniejszych narzędzi informatycznych faktycznie zminimalizuje uciążliwość dla podatników. Polski podatnik ma bowiem prawo do dobrej administracji na wszystkich jej szczeblach, o czym powinny decydować przyjęte standardy i procedury.

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska posiada walor nie tylko naukowy, ale również praktyczny i jest udaną próbą przedstawienia problemów pojawiających się w praktyce, związanych z koniecznością przedkładania sprawozdań w określonej formie i za pomocą nowoczesnych urządzeń oraz umiejętnym ich wykorzystaniem przez aparat skarbowy i jego stosunku do podatników popełniających czasami drobne błędy i pomyłki.

Te wszystkie argumenty świadczą o trafności wyboru tematu rozprawy.

2. Zasadniczym założeniem Autorki recenzowanej pracy było podjęcie próby przedstawienia modelu nowych obowiązków informacyjnych, przyjmowanego sukcesywnie do polskiego porządku prawnego oraz zbadanie ich wpływu na kształtowanie systemu podatkowego w Polsce. Przeprowadzona pogłębiona analiza miała na celu ustalenie jaka jest jakość wprowadzanych zmian, jakie są ich konsekwencje oraz skuteczność w realizacji stawianych celów i jakie są reakcje adresatów norm prawnych. Doktorantka uznała, że w ramach analizy warto zbadać jak do wypełniania obowiązków informacyjnych podchodzą podatnicy i jak zagrożenie karą wpływa na jakość wypełnienia tych obowiązków przez podatnika.

Natomiast podstawowy problem badawczy pracy sprowadza się do oceny jakości zmian w polskim systemie prawa podatkowego w obszarze nowych obowiązków

informacyjnych. W tym kontekście Autorka sformułowała aż czternaście hipotez badawczych, które miały jej umożliwić ustalenie czy nakładanie na podatników kolejnych obowiązków informacyjnych jest właściwe i skuteczne, czy udoskonalą one system podatkowy i jak ostatecznie powinny one wyglądać, by stanowiły rzetelne źródło informacji dla administracji podatkowej i nie zwiększały nadmiernie obowiązków podatników. Podjęcie problemu oceny jakości zmian oraz ujęcie jej z takiej perspektywy powinno – w ocenie Doktorantki – pozwolić na opracowanie koncepcji właściwego kierunku tych zmian, ale także na zbadanie jaką rolę w procesie wypełniania obowiązków informacyjnych i weryfikacji danych przez organy podatkowe odgrywa technologia i na tej podstawie zaproponować rozwiązania niwelujące zaobserwowane negatywne skutki.

Dążenie do maksymalnej precyzji w osiągnięciu zamierzonego celu oraz teoretycznoprawny charakter pracy spowodowały, że Autorka posłużyła się zasadniczo w prowadzonych badaniach metodą dogmatycznoprawną, a na potrzeby badania konfrontacji treści obowiązującego prawa z praktyką jego stosowania uzupełniająco także socjologiczną, językowo-logiczną i prawnoempiryczną (głównie w aspekcie statystycznym), które wykorzystane zostały do badania wskaźnika skuteczności odbioru społecznego wprowadzanych norm. Istotne znaczenie w badaniach miała także metoda komparatystyczna zarówno w aspekcie klasycznym, jak i w aspekcie porównywania regulacji obowiązujących w polskim porządku prawnym z ich pierwowzorami mającymi swoje źródło w aktach prawa pochodnego Unii Europejskiej. Korzystając ze wskazanych metod Doktorantka starała się wskazać na rozwiązania niecelowe, nieprzystające do założeń czy oczekiwań formułowanych wobec nowych obowiązków informacyjnych.

Bez wątplenia zastosowana metodologia pozwoliła w interesującej formie ująć dysertację w taki sposób, że istnieje związek pomiędzy treścią Wstępu, tematyką sześciu rozdziałów oraz zakończeniem zawartym w rozdziale siódmym (choć nie zostało ono tak nazwane) zawierającym wynik weryfikacji hipotezy badawczej i postulaty *de lege ferenda*, w tym propozycję optymalnego modelu. Wnioski Autorki stanowią logiczne następstwo problematyki omawianej w kolejnych rozdziałach, nie są sformułowane powierzchownie, są dobrze uzasadnione i nie są oderwane od treści przeprowadzonej analizy.

3. Treść pracy odpowiada w pełni jej tytułowi, który sformułowany został w sposób zwarty i komunikatywny. Tym samym tytuł należycie oddaje najistotniejsze elementy tej treści. Nie budzi zastrzeżeń pod względem metodologicznym struktura rozprawy złożonej z siedmiu rozdziałów oraz wniosków końcowych, poprzedzonych wstępem, chociaż dla przejrzystości dobrze byłoby nazwać rozdział siódmy „zakończeniem”.

Kolejność rozdziałów w recenzowanej dysertacji nie budzi wątpliwości, ponieważ stanowią one logiczny ciąg zdarzeń, a stopień ogólności zjawisk i odpowiadających im pojęć wyznaczyły układ pracy. Dobrym rozwiązaniem konstrukcyjnym było zamieszczenie na końcu każdego rozdziału krótkiego podsumowania. Pozwoliło to Doktorantce na zachowanie logicznej struktury wyводу, a także dało możliwość odwoływania się i bazowania w dalszych częściach pracy na wcześniejszych rozważaniach.

Rozdział pierwszy jest wprowadzeniem do właściwych rozważań. Trudno bowiem analizować aktualny stan polskich regulacji prawnych bez ustalenia zakresu pojęciowego, w ramach którego i w oparciu o który prowadzone są dalsze wywody, wraz z niezbędnymi odniesieniami teoretycznymi. Doktorantka rozpoczęła rozważania od omówienia istoty obowiązków informacyjnych, ich genezy oraz źródeł wskazujących na konieczność ich wprowadzenia. Zgodzić należy się ze stwierdzeniem, że nakładanie na podatników kolejnych obowiązków jest niewątpliwie reakcją na istniejące wady systemu podatkowego, które prowadzą do nadużyć, stąd też szeroki wachlarz działań mających na celu przeciwdziałanie agresywnej optymalizacji podatkowej i powstawaniu luk podatkowych. Konieczność uszczelnienia systemu podatkowego była zatem oczywista i niebudząca wątpliwości, ale wymagała podjęcia niezbędnych działań legislacyjnych nadających uszczelnieniu stosownych ram prawnych i wprowadzających konkretne rozwiązania, w tym sprawozdawcze.

Zasadnicze znaczenie, z punktu widzenia tytułu rozprawy, mają rozważania zawarte w rozdziałach drugim, trzecim i czwartym, w których Autorka szczegółowo omówiła obowiązki podatników dotyczące informowania o schematach podatkowych, o realizowanej strategii podatkowej oraz o konieczności sporządzania i przesyłania jednolitego pliku kontrolnego. I tak w rozdziale drugim zawarte zostały uwagi dotyczące przestrzegania następującego wielu problemów interpretacyjnych obowiązku informowania o schematach podatkowych, także krajowych. W tym kontekście chciałabym zapytać jak Doktorantka ocenia wdrożenie do polskiego

systemu prawa przepisów o MDR? Czy przyjęcie tego rozwiązania faktycznie ustanawia minimalny standard eliminujący unikanie opodatkowania?

W rozdziale trzecim pracy Autorka zawarła rozważania dotyczące obowiązku sporządzania i podawania do publicznej wiadomości informacji o realizowanej strategii podatkowej, która opracowywana jest w oparciu o Program Współdziałania polegający na zindywidualizowanej obsłudze podatników przez Krajową Administrację Skarbową. Instytucja ta jest częścią idei mającej na celu zwiększenie transparentności rozliczeń podatkowych. Należy jednak podzielić wątpliwości Doktorantki, że – przynajmniej do tej pory – nie jest ona skuteczna, a regulacja ustawowa jest mało precyzyjna i „uzupełniana” komunikatami Ministerstwa Finansów. Trudno też uznać, że obowiązek publikacji informacji o realizacji strategii na stronie internetowej jest możliwy do spełnienia jeśli podatnik takiej strony nie posiada.

Z kolei rozdział czwarty dotyczy obowiązku sporządzania jednolitego pliku kontrolnego. Zgodzić należy się z Autorką rozprawy, że regulacja ustawowa jest niejasna, ale narzędzie to funkcjonuje w obrocie dzięki aktom nienormatywnym i korzystaniu z narzędzi informatycznych od 2016 roku. Niestety, wdrażanie tego rozwiązania etapowo przeczyło głównej jego funkcji, jakim miała być możliwość porównania transakcji u wszystkich jej uczestników.

Następny rozdział – piąty – poświęcony został konsekwencjom niewywiązywania się podatników z obowiązków informacyjnych i co za tym idzie – konieczności stosowania przymusu państwowego w celu zapewnienia ich wykonania. W tej sytuacji interesuje mnie jak Pani Doktorantka ocenia stosowanie zarówno sankcji administracyjnych i karnoskarbowych, a także jak ocenia Pani cel, który mają realizować w odniesieniu do analizowanych instytucji?

Ostatni z rozdziałów merytorycznych – jeśli za taki można uznać rozdział szósty – poświęcony został znaczeniu obowiązków informacyjnych podatników dla organów podatkowych i dla usprawnienia systemu podatkowego. Należy zgodzić się z Autorką pracy, że wypełnianie przez podatników tych nowych obowiązków informacyjnych sprzyja realizacji funkcji fiskalnej, a transparentność podatkowa jest stanem pożądanym. Lansowany w ostatnim okresie system nadzoru horyzontalnego wpisuje się w ewolucję relacji organów podatkowych z podatnikami. Jednakże zmiana paradygmatu winna polegać na odejściu od koncepcji władczych metod wymuszania zgodności podatkowej poprzez kontrolę skarbową i sankcje na rzecz relacji opartych na zaufaniu i współpracy. To zaś powinno zapewnić podatnikowi przewidywalność decyzji

organów skarbowych oraz możliwość uzyskania szybkiej i niezmiennej decyzji dotyczącej zgłoszonych przez niego wątpliwości podatkowych. I chociaż pewność podatkowa jest jedną z podstawowych zasad budowy i funkcjonowania systemu podatkowego, to jednak w wielu krajach, a zwłaszcza w Polsce, stale jej brakuje. I w związku z tym na koniec chciałabym uzyskać odpowiedź na pytanie czy w ocenie Doktorantki przyjęte rozwiązania doprowadzą do faktycznej zmiany relacji organów skarbowych i podatników?

Pracę kończy rozdział siódmy – stanowiący niejako podsumowanie – który Autorka zatytułowała „System podatkowy po wprowadzeniu szczególnych obowiązków informacyjnych”. Podzielić należy pogląd Doktorantki, że kwestią niesporną jest nieuchronność i konieczność rozwoju cyfrowego. Zawarta w podsumowaniu pracy konkluzja wraz z rezultatami uzyskanymi w wyniku przeprowadzonych badań i analiz omawianych w kolejnych rozdziałach dysertacji przesądziły o pozytywnej weryfikacji postawionej na wstępie zasadniczej tezy rozprawy, która sprowadza się do stwierdzenia, że obowiązki informacyjne podatników mają znaczącą rolę w kształtowaniu systemu podatkowego. Jednakże nadmiar obowiązków informacyjnych i niejasno sformułowane przepisy, na dodatek często zmieniane, uniemożliwiają osiągnięcie idealnego systemu. Zasadne jest więc postawienie pytań o zakres stosowania tych przepisów w praktyce zwłaszcza, że wprowadzenie nowych obowiązków generuje po stronie podatników dodatkowe koszty związane z zakupem sprzętu, oprogramowania, opłacaniem stałego dostępu do internetu i niejednokrotnie koniecznością zatrudnienia dodatkowych osób. W sytuacji znacznego stopnia skomplikowania regulacji prawnych oraz czasochłonności nałożonych obowiązków warto zauważyć, że proces weryfikacji prawidłowości wypełniania tych obowiązków przerzucany jest z administracji podatkowej na podatników, którzy ponoszą ryzyko i odpowiedzialność za prawidłowość i rzetelność przekazywanych danych. Przeprowadzone analizy pozwoliły Doktorantce na stwierdzenie, że zmiany zachodzące w polskim systemie prawa podatkowego wymagają przebudowy, a wykorzystanie narzędzi informatycznych przez administrację podatkową powinno zapewnić właściwe wykorzystanie zebranych informacji bez naruszenia praw podstawowych i wolności podatnika.

4. Poza generalną zgodnością z wymogami ustawowymi, recenzowana rozprawa posiada kilka zalet. Na podkreślenie zasługuje zwłaszcza swoboda oraz szeroki zakres

źródeł, które Autorka wykorzystwała w swojej dysertacji, a następnie uporządkowała i zamieściła w wykazach na jej końcu. Dobrze to świadczy o kwalifikacjach merytorycznych i samodzielności naukowej Autorki rozprawy.

Niewątpliwą zaletą recenzowanej pracy jest dobra znajomość tematu podjętego przez Panią mgr Annę Derdak jako przedmiotu rozważań. Stąd też prezentowane wątki i myśli formułowane są w sposób zrozumiały. Autorka dysertacji wypowiada się z łatwością i z dbałością o poprawność językową. Sposób prowadzenia rozważań nie budzi zastrzeżeń, wywody są dojrzałe, a poglądy i oceny wyważone i rozsądne. Należy uznać, że cele rozprawy określone we wstępie zostały zrealizowane, a przyjęte metody badawcze oraz właściwie dobrane źródła umożliwiły wyciągnięcie prawidłowych wniosków oraz ukazanie problemu i jego konsekwencji. Przedmiot i układ zagadnień prezentowanych oraz analizowanych w poszczególnych rozdziałach jest logiczny i spójny, a treści merytoryczne będące wynikiem studiów literaturowych, analizy regulacji prawnych i orzecznictwa, jak również dywagacje odzwierciedlające poglądy Doktorantki, nie budzą zastrzeżeń, choć inspirują do polemicznych refleksji. Opracowanie naukowe wszak powinno skłaniać do dyskusji i polemik, a dla Autorki stanowić inspirację do dalszych dociekań i badań. I taki walor spełnia przedstawiona mi do recenzji dysertacja.

Praca jest dobrze udokumentowana poglądami doktryny (wykorzystano 114 pozycji literatury przedmiotu), umiejętnie dobranymi wyrokami sądów oraz Trybunałów (powołano 10 wyroków Trybunału Konstytucyjnego, 2 TSUE oraz 10 NSA i WSA), a także aktami prawnymi (37). Autorka korzystała również z raportów (21) i dokumentów (29) oraz uzasadnień projektów ustaw (2). Na uznanie zasługuje trud zebrania i umiejętnego wykorzystania źródeł, a także sporządzenia tabel i wykresów dla zilustrowania omawianej tematyki. Powyższe dowodzi nie tylko dużego nakładu pracy ze strony Pani mgr Anny Derdak, ale również dobrej znajomości podjętego tematu oraz sumienności w jego rozwiązaniu. Oceniana dysertacja jest pracą dojrzałą, poprawną warsztatowo, wartościową merytorycznie i – mam nadzieję – przydatną w praktyce tworzenia i stosowania polskiego prawa podatkowego.

5. Ogólne zadowolenie z lektury recenzowanej rozprawy nie zwalnia jednak recenzenta od obowiązku zadawania pytań i podniesienia kwestii, które w przedstawionym ujęciu wydają się być dyskusyjne, albo nie całkiem jasne. Pytania te już sformułowałam w treści niniejszej recenzji.

Przykrym obowiązkiem recenzenta jest wskazywanie pewnych uchybień, często zaraz po omówieniu najlepszych fragmentów rozprawy; ich celem jest jednak dążenie do eliminacji błędów w przyszłej pracy naukowej oraz do utrwalenia w świadomości Autorki, że praca ta wymaga stałego śledzenia zmian i podwyższania kwalifikacji zawodowych.

6. Uważam, że przedłożona przez Panią mgr Annę Derdak rozprawa, a zwłaszcza jej konstrukcja i sposób prezentacji, a także wykorzystanie zebranego materiału źródłowego oraz zastosowana metoda krytycznej analizy problemu połączona z logicznym wnioskowaniem, pozwala stwierdzić, że zakładane przez Doktorantkę cele badawcze zostały osiągnięte. Szkoda tylko, że dysertacja nie została zwieńczona faktycznym zakończeniem, w którym w sposób uporządkowany zostały by zawarte odpowiedzi na postawione we wstępie pytania (hipotezy badawcze). Nie mniej jednak Autorka udowodniła, iż posiada szeroką wiedzę teoretyczną w reprezentowanej dyscyplinie (prawo) oraz własny warsztat badawczy umożliwiający kompleksowe i skuteczne badanie złożonych problemów. Zagadnienia przedstawiono w sposób przejrzysty, z zachowaną logiką kolejnych wywodów i poprawną argumentacją. Tekst uzupełniają prawidłowo sporządzone odnośniki do odpowiednich pozycji bibliograficznych. Recenzowana praca została przygotowana sumiennie pod względem edytorskim, jedynym mankamentem jest brak uporządkowania wykazu „kluczowych” aktów prawnych z zachowaniem ich hierarchii i chronologii oraz podziału na krajowe i zagraniczne.

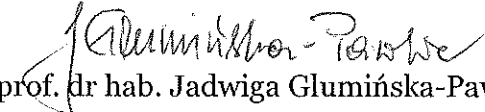
III. Konkluzja.

Recenzowana rozprawa Pani mgr Anny Derdak skonstruowana jest poprawnie, a wybór problematyki badawczej, tak ważnej i aktualnej, należy ocenić wysoko, tak z teoriopoznawczego, jak i z praktycznego punktu widzenia. Uważam, że zarówno ogólna koncepcja pracy, przyjęty sposób argumentowania i ocen, jak też rozważania i analizy szczegółowe rozwijane w kolejnych rozdziałach zasługują na uznanie. W całej pracy zachowana jest jej myśl przewodnia, a wnioski zawarte w podsumowaniu wynikają z jej treści i przeprowadzonych analiz, zaś oceny formułowane przez Autorkę zasługują na uwagę.

Stosownie do standardów sformułowanych przez ustawodawcę stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska jest twórczym, wartościowym opracowaniem, potwierdzającym umiejętności samodzielne prowadzenia pracy naukowej przez Doktorantkę. Pani mgr Anna Derdak wykazała się dobrą wiedzą teoretyczną w dyscyplinie nauk prawnych oraz sformułowała ważny problem naukowy, który następnie rozwiązała w oryginalny sposób. Zarówno dobór tematu, konstrukcja pracy, przeprowadzone badania, a także poprawne argumentowanie, wnioskowanie i kompleksowość analizy, bez wątpienia czynią zadość wymogom, które zostały określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1789 ze zm.) przy uwzględnieniu przepisów wprowadzających w życie ustawę z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Uwzględniając powyższe, rekomenduję Wysokiej Radzie Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego przyjęcie niniejszej rozprawy oraz dopuszczenie jej Autorki do publicznej obrony i do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora nauk prawnych po spełnieniu przez Autorkę innych wymogów określonych prawem.

Katowice, 21 lipca 2023 roku

prof. dr hab. Jadwiga Glumińska-Pawlic